

Кримінальний процес

УДК 343.137

Повзик Євген Вікторович

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри
кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Повзык Евгений Викторович

*кандидат юридических наук, ассистент кафедры
уголовного процесса и оперативно-розыскной деятельности
Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого*

Povzyk Yevhen

*Candidate of Law Science, Assistant of the Department of
Criminal Process and Operatively-Search Activity
Yaroslav Mudryi National Law University*

**УГОДА ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ
ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ
СОГЛАШЕНИЕ О ПРИЗНАНИИ ВИНОВНОСТИ: ПРОБЛЕМНЫЕ
АСПЕКТЫ И ПУТИ ЕЕ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ
RECOGNITION AGREEMENT: PROBLEMATIC ASPECTS AND
WAYS TO IMPROVE IT**

***Анотація.** Автором проаналізовано актуальні питання здійснення кримінального провадження на підставі угоди про визнання винуватості, підстави та умови її укладення. Розглянуто підстави укладення угоди про визнання винуватості за тяжкістю кримінальних правопорушень. Акцентовано увагу на особливостях укладення угоди щодо особливо тяжких злочинів. Такі особливості полягають у додаткових умовах, які стосуються підслідності кримінальних правопорушень, форми співучасті,*

дії підозрюваного, обвинуваченого щодо викриття інших осіб у вчиненні злочинів, надання інформації що викриває цих осіб у вчиненні злочину та підтвердження її доказами. Проаналізовано таку умову укладення угоди про визнання винуватості, як характер шкоди, завданої кримінальним правопорушенням (завдана державним чи суспільним інтересам). Звернуто увагу на недосконалість нормативного врегулювання цього питання, у зв'язку із внесенням змін до кримінального процесуального законодавства. Запропоновано шляхи нормативного вдосконалення порядку укладення угоди про визнання винуватості між підозрюваним, обвинуваченим та прокурором, порядку та умов надання згоди потерпілого на укладення такої угоди. Надання такої згоди, на нашу думку, повинно супроводжуватись відшкодуванням потерпілому шкоди. Якщо ж ця шкода не відшкодована, в такому разі після укладення та затвердження угоди про визнання винуватості потерпілий втрачає можливість захистити свої майнові інтереси в межах кримінального провадження.

Розглянуто нормативні вимоги до змісту угоди про визнання винуватості. Особливості укладення та розгляду судом угоди за участі захисника, перекладача, неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого потерпілого. Питання, які повинен врахувати прокурор перед укладенням угоди про визнання винуватості.

Ключові слова: угода, угода про визнання винуватості, спрощене провадження, потерпілий, прокурор, зміст угоди.

Анотація. Автором проаналізовані актуальні питання здійснення кримінального провадження на основі угоди про визнання винуватості, умови та умови угоди. Розглянуто умови угоди про визнання винуватості в залежності від тяжкості кримінальних правопорушень. Акцентовано увагу на особливостях угоди про визнання винуватості щодо тяжких

преступлений. Такие особенности заключаются в дополнительных условиях, которые касаются подследственности уголовных правонарушений, форм соучастия, действий подозреваемого, обвиняемого относительно раскрытия других лиц в совершении преступлений, предоставлении информации, которая раскрывает этих лиц в совершении преступления и подтверждение ее доказательствами. Проанализировано такое условие заключения соглашения о признании виновности, как характер ущерба, причиненный уголовным правонарушением (нанесенный государственным или общественным интересам). Обращено внимание на несовершенство нормативного регулирования этого вопроса в связи с внесенными изменениями в уголовное процессуальное законодательство. Предложены пути нормативного усовершенствования порядка заключения соглашения о признании виновности между подозреваемым, обвиняемым и прокурором, порядка и условий предоставления согласия потерпевшего на заключение этого соглашения. Такое согласие, по нашему мнению, должно сопровождаться возмещением потерпевшему ущерба. Если же такой ущерб не возмещен, в таком случае после заключения и утверждения соглашения о признании виновности потерпевший теряет возможность защитить свои имущественные интересы в пределах уголовного производства.

Рассмотрены нормативные требования к содержанию соглашения о признании виновности. Особенности заключения и рассмотрения судом соглашения при участии защитника, переводчика, несовершеннолетнего подозреваемого, обвиняемого, потерпевшего. Вопросы, которые должен учитывать прокурор перед заключением соглашения о признании виновности.

Ключевые слова: *соглашение, соглашение о признании виновности, упрощенное производство, потерпевший, прокурор, содержание соглашения.*

Summary. *The author analyzes current issues of criminal proceedings on the basis of an agreement on the recognition of guilt, the grounds and conditions of his agreement. The grounds for concluding a guilty plea agreement depending on the gravity of criminal offenses are considered. Attention is focused on the peculiarities of concluding an agreement regarding especially grave crimes. Such features consist in additional conditions that relate to the prosecution of criminal offenses, the forms of complicity, the actions of the suspect, the accused regarding the disclosure of other persons to commit crimes, the provision of information that reveals these persons in the commission of a crime and confirmation by evidence. This condition of the conclusion of an agreement on the recognition of guilt is analyzed as the nature of the damage caused by a criminal offense (caused to state or public interests). Attention is drawn to the imperfection of the regulatory regulation of this issue in connection with the amendments to the criminal procedural law. Ways of normative improvement of the procedure for concluding an agreement on the recognition of guilt between the suspect, the accused and the prosecutor, the procedure and conditions for the consent of the victim to conclude this agreement are proposed. Such consent, in our opinion, should be accompanied by compensation for damage to the victim. If such damage is not compensated, in this case, after the conclusion and approval of the guilty plea agreement, the victim loses the opportunity to protect his property interests within the criminal proceedings.*

The regulatory requirements for the content of the guilty agreement are considered. Features of the conclusion and consideration by the court of the agreement with the participation of the defense counsel, translator, juvenile suspect, accused, victim. Matters that the prosecutor must consider before concluding a guilty plea.

Key words: *agreement, plea agreement, summary procedure, victim, prosecutor, content of the agreement.*

Постановка проблеми. Застосування угод у кримінальному процесі України має в цілому позитивну динаміку та схвальну оцінку як з боку правозастосовників, так і вчених. Але, варто зазначити, що механізм застосування інституту угод в повній мірі ще не відпрацьовано судовою практикою та в достатньому обсязі не досліджено науковою доктриною, а також беручи до уваги постійне вдосконалення кримінального процесуального законодавства, актуальним уявляється дослідження підстав та процесуального порядку укладення і розгляду угоди про визнання винуватості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематиці провадження на підставі угод присвячена достатньо велика кількість дисертаційних та монографічних досліджень. Окремі питання особливостей підстав та умов здійснення кримінального провадження на підставі угоди про визнання винуватості досліджено у роботах І. В. Гловюк [4], Г. Ю. Саєнко [7], М. Г. Твердохліб [3], І. А. Тітко [2], О. Г. Шило [5] та інших вчених.

Мета статі. Проаналізувати кримінальне процесуальне законодавство, що регулює підстави, умови та процесуальний порядок здійснення кримінального провадження на підставі угоди про визнання винуватості, акцентувати увагу на проблемних аспектах його застосування та запропонувати шляхи його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ч. 4 ст. 469 КПК України угоду про визнання винуватості може бути укладено між підозрюваним, обвинуваченим та прокурором щодо кримінальних проступків та злочинів, внаслідок яких шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам. Однак, щодо особливо тяжких злочинів угода про визнання винуватості може бути укладена лише за наявності наступних умов: ці злочини віднесені до підслідності Національного антикорупційного бюро України; підозрюваний, обвинувачений викриває

іншу особу у вчиненні злочину, віднесеного до підслідності Національного антикорупційного бюро України; інформація щодо вчинення такою особою злочину буде підтверджена доказами. Крім цього, відповідно до ч. 4 ст. 469 КПК України зазначену угоду може бути укладено у кримінальному провадженні щодо особливо тяжких злочинів, вчинених за попередньою змовою групою осіб, організованою групою чи злочинною організацією або терористичною групою за умови викриття підозрюваним, який не є організатором такої групи або організації, злочинних дій інших учасників групи чи інших, вчинених групою або організацією злочинів, якщо повідомлена інформація буде підтверджена доказами. Зазначені умови є обов'язковими при укладенні угоди у провадженні стосовно особливо тяжких злочинів.

Відповідно до п. 8 Постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод» від 11.12.2015 року [1] (далі – Постанова Пленуму) у провадженні на підставі угоди про визнання винуватості стосовно особливо тяжкого злочину підозрюваний, обвинувачений повинен до укладення угоди про визнання винуватості (попередньо) викрити іншу особу у вчиненні злочину, віднесеного до підслідності Національного антикорупційного бюро України (незалежно від ступеня тяжкості вчиненого останнім злочину та в межах якого кримінального провадження здійснюється досудове розслідування).

На нашу думку, виконання умови щодо викриття іншої особи у вчиненні злочину до укладення угоди про визнання винуватості може негативно вплинути на інтереси підозрюваного, обвинуваченого, який бажає укласти таку угоду. Це пов'язано з тим, що, виконавши зазначену умову, у прокурора не виникає обов'язку укласти угоду та направити її до суду. Відповідно, може скластися ситуація, коли прокурор отримавши

інформацію, яка викриває іншу особу у вчиненні корупційного злочину, може продовжити досудове розслідування в загальному порядку та після його завершення направити обвинувальний акт до суду без угоди про визнання винуватості, або під час судового розгляду не виявити бажання укласти таку угоду. За такої ситуації можуть залишитися незахищеними приватні інтереси підозрюваного, обвинуваченого щодо пом'якшення покарання, що, у свою чергу, може негативно вплинути на застосування вказаного виду спрощеного провадження.

У зв'язку з цим, вважаємо за необхідне нормативно деталізувати порядок укладення угоди про визнання винуватості таким чином, щоб він забезпечував захист інтересів як підозрюваного, обвинуваченого (приватних), так і прокурора (публічних). На нашу думку, з метою забезпечення такого порядку укладення угоди в КПК України необхідно закріпити норму, яка б передбачала отримання від підозрюваного, обвинуваченого інформації, яка викриває іншу особу у вчиненні злочину лише після укладення угоди про визнання винуватості, а після отримання відповідної інформації направляти укладену угоду до суду. З огляду на те, що така інформація обов'язково повинна підтверджуватися доказами (п. 2 ч. 4 ст. 469 КПК України), та обов'язковість негайного направлення укладеної угоди до суду разом з обвинувальним актом (ч. 1 ст. 474 КПК України), вважаємо, за доцільне доповнити ч. 1 ст. 474 КПК України відповідною підставою відкладення направлення до суду угоди про визнання винуватості з метою отримання доказів вчинення іншою особою злочину.

До угоди про визнання винуватості, як зазначено вище, висувається ряд умов, однією з яких є характер завданої шкоди, а саме, завдана кримінальним проступком, злочином шкода лише державним чи суспільним інтересам (ч. 4 ст. 469 КПК України). Тлумачення цього нормативного положення дає підстави стверджувати, що укладення угоди

про визнання винуватості неможливе в разі завдання злочином шкоди приватним інтересам. Однак, ЗУ «Про внесення змін до КПК України щодо удосконалення механізмів забезпечення завдань кримінального провадження» від 16.03.2017 р. № 1950-VIII було суттєво розширено коло кримінальних проваджень, в яких може бути укладено угоду про визнання винуватості. А саме, укладення угоди про визнання винуватості у кримінальному провадженні щодо кримінальних правопорушень, внаслідок яких шкода завдана державним чи суспільним інтересам або правам та інтересам окремих осіб, у яких беруть участь потерпілий або потерпілі, не допускається, крім випадків надання всіма потерпілими письмової згоди прокурору на укладення ними угоди¹. Отже, внесені зміни до абз. 5 ч. 4 ст. 469 КПК України щодо характеру завданої шкоди (не лише державним чи суспільним інтересам, а й приватним) не узгоджується з іншими нормативними положеннями цього абзацу. Сама ж

В результаті вище вказаних змін до КПК України, позиція потерпілого набула суттєвого значення для можливості застосування інституту угоди про визнання винуватості, що є додатковою гарантією захисту його прав та інтересів у кримінальному провадженні. Однак, в КПК України нормативно не врегульовано процесуальний порядок отримання такої згоди та яким процесуальним документом така згода повинна бути зафіксована (нормативно закріплено лише її письмову форму). Крім цього, згода на укладення угоди про визнання винуватості не передбачає обов'язкового відшкодування шкоди. Це, у свою чергу, може негативно вплинути на інтереси потерпілого, оскільки останній не є стороною угоди про визнання винуватості та не бере участі у такому кримінальному провадженні, що позбавляє його можливості захищати свої інтереси після

¹ Пропозиції щодо можливості укладення угоди про визнання винуватості у провадженнях, де є потерпілий, за умови його згоди на таку угоду, на доктринальному рівні висловлювалися ще до внесення відповідних змін у кримінальне процесуальне законодавство [2, с. 368-369; 3, с. 359].

укладення угоди про визнання винуватості. Тому, на нашу думку, доречно нормативно закріпити таку обов'язкову умову угоди про визнання винуватості, як відшкодування шкоди потерпілому, про що прямо зазначити в змісті угоди. У зв'язку з цим, цілком погоджуємося з І. В. Гловюк, яка, для вирішення вище вказаної проблеми, пропонує вводити елементи змісту угоди про примирення в угоду про визнання винуватості, зокрема, у частині розміру шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, строку її відшкодування чи переліку дій, не пов'язаних з відшкодуванням шкоди, які підозрюваний чи обвинувачений зобов'язані вчинити на користь потерпілого, строку їх вчинення, і тоді, відповідно, визнавати ініціатором скасування угоди про визнання винуватості також потерпілого, про що вносити зміни до ст. 476 КПК. Лише в такому випадку буде належним чином врахований елемент ресторативної юстиції при укладенні угод про визнання винуватості, і забезпечені інтереси потерпілих [4, с. 41-42].

Відповідно до ст. 472 КПК України в угоді про визнання винуватості зазначаються: її сторони; формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація з зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; істотні для відповідного кримінального провадження обставини; беззастережне визнання підозрюваним чи обвинуваченим своєї винуватості у вчиненні кримінального правопорушення; обов'язки підозрюваного чи обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою (якщо відповідні домовленості мали місце); умови часткового звільнення підозрюваного, обвинуваченого від цивільної відповідальності у вигляді відшкодування державі збитків внаслідок вчинення ним кримінального правопорушення; узгоджене покарання та згода підозрюваного, обвинуваченого на його призначення або на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням; наслідки

укладення та затвердження угоди, передбачені ст. 473 КПК України; наслідки невиконання угоди; дата укладення угоди та підписи сторін.

Отже, в змісті угоди про визнання винуватості повинні бути зазначені сторони угоди, якими відповідно до ст. 469 КПК України є прокурор та підозрюваний, обвинувачений. Однак, це не всі учасники кримінального процесу, які є сторонами цієї угоди. У провадженні на підставі угоди про визнання винуватості з моменту ініціювання укладення такої угоди обов'язкову участь бере захисник підозрюваного, обвинуваченого (п. 9 ч. 2 ст. 52 КПК України), відомості щодо якого повинні бути зазначені в змісті угоди про визнання винуватості, яку він засвідчує своїм підписом. Його участь у цьому кримінальному провадженні є гарантією забезпечення не тільки і не стільки прав і законних інтересів самого підозрюваного, обвинуваченого, скільки законності застосування цієї процедури, а отже – законності самого кримінального провадження, здійснення правосуддя, яке іманентно передбачає ухвалення справедливого рішення [5].

Угода про визнання винуватості також може укладатися, якщо підозрюваний, обвинувачений є неповнолітнім. У такому випадку угода укладається за участю його законного представника. При цьому, якщо неповнолітній досяг шістнадцятирічного віку, він має право укладати угоду самостійно, але за наявності згоди його законного представника. Якщо ж неповнолітній не досяг 16 років, угоду за його згодою укладає законний представник неповнолітнього. Про надання згоди на укладення угоди про визнання винуватості неповнолітнім, його законним представником обов'язково має бути зазначено в змісті угоди [6]. Якщо ж підозрюваний, обвинувачений не володіє мовою, якою здійснюється кримінальне судочинство, то в такому кримінальному провадженні обов'язкову участь бере його перекладач. В такому разі, на нашу думку, доцільно складати та направляти до суду два примірники угоди про визнання винуватості, один з яких на рідній мові підозрюваного, обвинуваченого, який підписується

перекладачем (ч. 4 ст. 29 КПК України). Разом з тим, вважаємо, в змісті угоди повинно бути зазначено та засвідчено підписом про те, що перекладач попереджений про відповідальність за завідомо неправильний переклад або за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків. Саме таке вирішення цього питання, на нашу думку, забезпечуватиме дотримання прав та захист інтересів підозрюваного, обвинуваченого, сприятиме його обізнаності щодо покладених на нього угодою про визнання винуватості обов'язків.

В змісті угоди про визнання винуватості обов'язково повинно бути зазначено формулювання підозри чи обвинувачення та його правова кваліфікація із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність. При цьому, слід відзначити, що кваліфікація дій підозрюваного, обвинуваченого не може бути предметом домовленостей сторін угоди про визнання винуватості, на відміну від американської моделі угоди про визнання вини, за якою обвинувачений визнає себе винним у вчиненні злочину в обмін на певні поступки держави – або стосовно можливості перекваліфікації злочину на менш тяжкий або суттєве зниження покарання (або разом обидві обставини)².

Факультативним елементом змісту угоди (окрім провадження щодо особливо тяжких злочинів) за КПК України можуть бути обов'язки підозрюваного, обвинуваченого щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою. Такі обов'язки можуть передбачати виконання дій, спрямованих на розкриття і розслідування злочину, викриття та кримінальне переслідування інших співучасників вчинення правопорушення, розшук майна, отриманого в результаті

² В США існує досить багато способів стимулювання належної «посткримінальної» поведінки обвинуваченого («співпрацюючих свідків»). Іноді осіб, які виправдали довіру правоохоронних органів, навіть повністю звільняють від покарання незважаючи на тяжкі наслідки вчинених ними злочинів.

вчинення правопорушення тощо. Разом з тим, як слушно зазначається в науковій літературі, законом чітко не визначено ступінь та характер такої співпраці, крім того, незрозуміло, яким чином ефективність цієї співпраці зі слідством буде оцінюватися прокурором [7, с. 102].

Література

1. Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод [Електронний ресурс]: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11.12.2015 : офіц. веб-сайт. URL: http://sc.gov.ua/ua/uzagalnennja_sudovoji_praktiki.html. – Заголовок з екрана.
2. Тітко І. А. Нормативне забезпечення та практика реалізації приватного інтересу в кримінальному процесі України: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 – Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність / Тітко Іван Андрійович. Х., 2016. С. 368–369
3. Твердохліб М. Г. Проблема законодавчого вдосконалення кримінального провадження на підставі угод // Порівняльно-аналітичне право. 2016. № 1. С. 358-361. URL: http://pap.in.ua/1_2016/108.pdf
4. Гловюк І. В. Укладення угод про визнання винуватості: окремі питання у контексті оновлення законодавства // Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (10 листопада 2017 року) / упор. О. В. Авраменко, С. С. Гнатюк, І. В. Красницький. Львів: ЛьвДУВС. С. 40-42.
5. Шило О.Г. Актуальні питання забезпечення права на правову допомогу у провадженні на підставі угоди про визнання винуватості / О. Г. Шило, Є. В. Повзик // Часопис Національного університету

«Острозька академія». Серія «Право». 2015. № 1(11). URL:
<http://lj.oa.edu.ua/articles /2015/n1/15sohpvv.pdf>.

6. Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод [Електронний ресурс]: Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15.11.2012 р. // ВССУ: офіц. веб-сайт. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1679740-12>. – Заголовок з екрана.
7. Саєнко Г. Ю. Провадження на підставі угод у кримінальному процесі України [Текст] : монографія / Г. Ю. Саєнко ; [наук. ред.: Д. П. Письменний] ; Нац. акад. внутр. справ. Київ : Кафедра, 2019. 223 с.

References

1. Pro praktyku zdiisnennia sudamy kryminalnoho provadzhennia na pidstavi uhod [Elektronnyi resurs]: Postanova Plenumu Vyshchoho spetsializovanoho sudu Ukrainy z rozghliadu tsyvilnykh i kryminalnykh sprav vid 11.12.2015 : ofits. veb-sait. URL: http://sc.gov.ua/ua/uzagalnennja_sudovoji_praktiki.html. – Zaholovok z ekrana.
2. Titko I. A. Normatyvne zabezpechennia ta praktyka realizatsii pryvatnoho interesu v kryminalnomu protsesi Ukrainy: dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.09 – Kryminalnyi protses ta kryminalistyka; sudova ekspertyza; operatyvno-rozshukova diialnist / Titko Ivan Andriiovych. Kh., 2016. S. 368–369
3. Tverdokhlib M. H. Problema zakonodavchoho vdoskonalennia kryminalnoho provadzhennia na pidstavi uhod // Porivnialno-analitychne pravo. 2016. № 1. S. 358-361. URL: http://pap.in.ua/1_2016/108.pdf
4. Hloviuk I. V. Ukladennia uhod pro vyznannia vynuvatosti: okremi pytannia u konteksti onovlennia zakonodavstva // Teoriia ta praktyka protydii zlochynnosti u suchasnykh umovakh: zbirnyk tez Mizhnarodnoi naukovo-

- praktychnoi konferentsii (10 lystopada 2017 roku) / upor. O. V. Avramenko, S. S. Hnatiuk, I. V. Krasnytskyi. Lviv: LvDUVS. S. 40- 42.
5. Shylo O.H. Aktualni pytannia zabezpechennia prava na pravovu dopomohu u provadzhenni na pidstavi uhody pro vyznannia vynuvatosti / O. H. Shylo, Ye. V. Povzyk // Chasopys Natsionalnogo universytetu «Ostrozka akademiia». Seriiia «Pravo». 2015. № 1(11). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2015/n1/15sohpvv.pdf>.
 6. Pro deiaki pytannia zdiisnennia kryminalnogo provadzhennia na pistavi uhod [Elektronnyi resurs]: Informatsiinyi lyst Vysshchoho spetsializovanoho sudu Ukrainy z rozghliadu tsyvilnykh i kryminalnykh sprav vid 15.11.2012 r. // VSSU : ofits. veb-sait. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1679740-12>. – Zaholovok z ekrana.
 7. Saienko H. Yu. Provadzhennia na pidstavi uhod u kryminalnomu protsesi Ukrainy [Tekst] : monohrafiia / H. Yu. Saienko ; [nauk. red.: D. P. Pysmennyi] ; Nats. akad. vnutr. sprav. Kyiv : Kafedra, 2019. 223 s.